

**ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ЛЕМКІВЩИНА»**

70

до

—РІЧЧЯ ДЕПОРТАЦІЇ

**ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ФЕСТИВАЛЬ
«ГОМІН ЛЕМКІВЩИНИ»**

27-28 СЕРПНЯ

ЛЬВІВ-ЗИМНА ВОДА 2016

НАШЕ КОРИННЯ: в VI-VII ст. племена білих хорватів населяли обидва схили західних Карпат. Саме це руське східно-слов'янське плем'я й прийнято вважати далекими предками сучасних лемків, а згадану територію – їх батьківщиною.

МАСОВІ ДЕПОРТАЦІЇ ЛЕМКІВ 1944-1947 РР.

26 липня 1944 р. між радянським урядом СРСР та Польським комітетом національного визволення (ПКНВ) була підписана угода про польсько-радянський кордон, яка мала тимчасовий декларативний характер. Договір не тільки передбачав врегулювання польсько-українського відтинку радянського державного кордону по «лінії Керзона», а й створив прецедент для «обміну населенням» та заклав фундамент для формування в повоєнній Польщі прорадянського режиму. Саме цей договір став основою для юридичного оформлення східних кордонів Польщі на Ялтинській і Потсдамській конференціях держав Великої трійки, що визначили «лінію Керзона» як основу східного кордону Польщі.

Восени 1944 р. розпочалась трагічна історія карпатського етносу. Відповідно до угоди-«бартеру» українське населення, що проживало в межах повоєнної Польщі, підлягало виселенню в Україну в обмін на польське населення, яке переїжджало з України до Польщі.

Нестерпна ситуація, яку створило націоналістичне польське підпілля, постійні залякування, вбивства, грабунки стали причиною «добровільних» виїздів понад 150 тис. лемків з етнічних батьківських земель і переселення їх на територію України. Це було надзвичайно жорстоке поводження з цим народом, адже не лише відривали етнос від власних коренів: рідних гір, могил своїх предків, але й змушували покидати виплекані газдівські садиби і всі свої матеріальні пожитки в обмін на глиняні хати в бідних селах радянської України.

Навесні 1945 р. лемків намагались заслати якнайдалі на схід і південь України, у Запорізьку, Ворошиловградську (тепер Луганська), Сталінську (тепер Донецька), Дніпропетровську, Миколаївську, Херсонську, Кіровоградську та Одеську області. Горянам-лемкам нелегко було адаптуватися до життя в степу, а ще важче було газдові стати колгоспником. Багато лемківських родин вже незабаром поверталось на захід, зокрема в Галичину, ближче «домів», де ще на той час дихалося вільніше.

16.08.1945 – підписано договір між СРСР та Польщею про державний кордон.

16 серпня 1945 р. М. Молотов та Е.-Б. Осубка-Моравський підписали радянсько-польський Договір про кордон. Останній встановлювався вздовж «лінії Керзона» з відхиленням від неї на користь Польщі в деяких районах від 5 до 8 км і відступом на її користь додатково територій на схід від «лінії Керзона» до р. Зх. Буг та його притоки Солюкія і на південь від м. Крилова (тепер Крилув, Польща) з відхиленням максимально на 30 км; частини територій Біловезької Пущі на ділянці Немирів (тепер Немирув, Польща) – Ялова (тепер Ялувка, Польща) з відхиленням максимально на 17 км.

Згідно з «Договором між Польською Республікою та СРСР про обмін ділянками державних кордонів» до Польської Республіки відійшли історико-етнічні українські землі площею близько 19,5-тис. км² (Надсяння, Лемківщина, західна частина Бойківщини, Холмщина, Підляшшя). Таким чином, радянсько-польський договір від 16 серпня 1945 р. остаточно закріпив входження Галичини та Волині до складу СРСР, а Польща була змушена відмовитися від територій т. зв. «східних кресів» на користь свого східного союзника.

Документ набув чинності після обміну ратифікаційними грамотами у Варшаві 5 лютого 1946 року.

Зі спогадів очевидця: За лічені години нам треба було зібратися, все лишити і їхати у невідомість. Мені було тоді два рочки, але отой лемент і розпач вивозу закарбувався у пам'яті – як щось дике і страшне.

Зі спогадів очевидця: Довезли нас до села Потутори коло Бережан. Дощ лиє, як з відра. «Ну всьо, вигружайся, пріехали!» – скомандували. Куди ж вигружатись? Сонце заходить. Надходить ніч. Кругом чисте поле.

– Куди ж ви нас привезли? – питають люди.

– А ви ідіте до Бережан і спрашуйте, где вам расселяться.

Ночували люди в відкритому полі, недалеко зразу від залізничної колії, під відкритим небом: хто мав, той спав на возах, хто просто на мокрій землі, а дощ періщив, як несамовитий.

Зранку кілька чоловік сіли на коні і поїхали в різні сторони. Одні – до Бережан питати, де розселитися. Інші – в бік до Тернополя. Там проходила лінія фронту, тож усі житла були дуже понижені. «Як хыжа ест, то нема пеца, як пец ест, то нема хыжи, но един димар стоїт», – оповідають.

Зі спогадів очевидця: Нас привезли на Донбас. Біда невимовна. Кожен день треба було йти до колгоспу на роботу. За відроблений день ставили паличку в зошиті – трудовень. Тричі на день в одній хаті в селі давали страву – просто баланду. А хто захворів і не міг йти на роботу, то і тієї баланди не отримав. Жінки крали з поля хто що міг: за голі пазухи (бо одяг позношувався, а нового купити не було за що) пхали качани кукурудзи, бульбу, буряк, щоб щось зварити вдома дітям. Було повір'я: «Як не вкрадеш – не проживеш», хоча за сім качанів кукурудзи могли дати сім років тюрми.

Зі спогадів очевидця: Люди просто пухли з голоду. Трошки стало легше після 1953-го року, – стали платити гроші. Правда, мізер, однак не те, що було зразу на Донбасі.

АКЦІЯ «ВІСЛА»

Українців, які нізащо не погодилися «добровільно» залишати свої села, ще залишилося близько 140 тис. Та від 17 квітня до 31 липня 1947 р. відбувалась сумнозвісна акція «Вісла», яка з метою асимілювати лемків з поляками та навіки позбавити етнос самобутньої ідентичності розпоршила їх по західних і північних землях Польщі. Автором і виконавцем плану депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини і Підляшшя у 1947 р. був генерал Стефан Моссор – командувач Операційної Групи «Вісла». Польське керівництво вмотивувало висилку помстою за вбивство заступника міністра національної оборони Польщі генерала Кароля Сверчевського, як вважали, скоєного бійцями Української Повстанської Армії. Польська держава розглядала лемків як опору для УПА, тому це й стало ідеальним приводом позбутися впертих лемків.

Остання корекція радянсько-польського міждержавного кордону відбулася у 1951 р., коли внаслідок укладеного 15 лютого договору про обмін ділянками державних територій до Польщі відійшов Нижньо-Устрицький район (480 км. кв.) з багатими нафтовими покладами, а до СРСР – ділянка території в Люблінському воєводстві в трикутнику між річками Буг, Солокія та Хучва на південь від Грубешова та на схід від Томашува, де були поклади кам'яного вугілля Львівсько-Волинського басейну.

Джерело: <https://yandex.ua/images/search?text=закерзоння>

ДЕПОРТАЦІЯ

Селяни села Павловичі (Холмицина) моляться на руїнах церкви.
Фото зі збірки бібліотеки Інституту народознавства НАН України

Джерело: <https://yandex.ua/images/search?text=закерзоння>

ОПЕРАЦІЯ «ВІСЛА»

Приватний фотоархів
Владика Максимовича
(США)
<http://letko.org/books/> :
1947, Устрики Горішні.

Джерело: <https://yandex.ua/images/search?text=закерзоння>

Ми ж мали все: і мову, і віру, і культуру, і звичаї, і землю, і достаток, а через політиків змушені були терпіти і голод, і приниження, і нелюдські поневіряння, і асиміляційні процеси. Ті рани не гояться. Їх ніщо не може загоїти.

Не дай, Боже, пережити ще колись щось подібне, що пережили ми, вигнані зі своїх прабатьківських земель.

*Фото з приватного архіву
Лесі Зарицької
«Дружби і дружки»;
Ванівчани. 1930-ті рр.
Фото з приватного архіву
Романа Перога.*

*На с. 1. Крампна.
Церква св. Кузьми і Дем'яна*

*Джерело:<https://yandex.ua/images/search?text=закерзоння;>
https://yandex.ua/images/search?text=львівське%20обласне%20товариство%20лемківщина&atp;img_url;*